

ارائه مدل ارتقای سرمایه مذهبی در ایران بر اساس روش داده بنیاد

حامد شایان^۱، محسن عامری شهرابی^۲، اسماعیل کاوسی^۳

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>شاپا الکترونیکی: ۴۵۶۵-۲۷۸۳</p> <p>شاپا چاپی: ۹۷۷۵-۲۰۰۸</p>	<p>از آن جا که دین در زندگی انسانها به عنوان یک منبع معنا بخش به رفتارهای انسان، از اهمیت خاصی برخوردار است، توانسته نظر بسیاری از دانشمندان حوزه‌های مختلف را به عنوان یکی از عوامل بنیادین توسعه به خود جلب و پژوهش‌های گسترده‌ای پیرامون آن صورت گیرد. انباشت آگاهی‌ها، اعتقادات و دانش دینی در افراد باعث به وجود آمدن ظرفیتی می‌گردد که از آن به عنوان سرمایه مذهبی، یاد می‌گردد. با توجه به اینکه در ایران، نظام جمهوری اسلامی، بر مبنای ارزش‌های دینی (اسلام- شیعی) و با هدف رسیدن به تمدن اسلامی شکل گرفته است. در حقیقت به دنبال ایجاد و تقویت سرمایه مذهبی در جامعه است.</p> <p>با نگاهی به عملکرد کشور ایران در طول چهار دهه گذشته، شاهد میزان رشد و کاهش این سرمایه در عرصه‌های مختلف بوده‌ایم، که نشان از وجود مسائلی است که می‌بایست به صورت علمی مورد پژوهش قرار گیرد. مسئله اصلی این پژوهش ارائه الگوی ارتقاء سرمایه مذهبی در ایران با توجه به شرایط بومی، فرهنگی است.</p> <p>این تحقیق با بررسی نظام مند ادبیات تحقیق و داده‌های بدست آمده، از طریق مصاحبه با ۲۰ نفر از خبرگان، اندیشمندان حوزه دین، متخصصان دانشگاهی و مسئولین اجرایی فرهنگی کشور در رده‌های مختلف، با استفاده از روش گلوله برفی و شناسایی و استخراج ۲۸۶ کُد اولیه در قالب ۶۵ مفهوم و ۲۸ مقوله، با روش داده بنیاد در قالب مدل پارادایمی ارتقاء سرمایه مذهبی در ایران، شامل شرایط علی، مداخله گر، زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها، ارائه گردیده است.</p>
<p>واژه‌های کلیدی:</p> <p>سرمایه، سرمایه مذهبی، دین، مذهب، گراندد تئوری.</p>	

۱-دانش آموخته دکتری مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال؛ hamedshayan128@gmail.com

۲-استادیار مدیریت، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی و مدیرگروه پژوهشی مطالعات مقایسه‌ای فرهنگی، پژوهشکده مطالعات میان فرهنگی، دانشگاه

آزاد اسلامی Ameri@iau.ac.ir

۳-استاد تمام مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال: ekavousy@gmail.com

مقدمه

در سالهای اخیر، توجه به ((روانشناسی دین)) و ((روانشناسی دینی)) در غرب، از طریق انجام پژوهش‌های تجربی، نشر مقاله‌ها و کتاب‌ها و تأسیس انجمن‌ها، برگزاری نشست‌های علمی و عضویت در مجامع تخصصی آنچنان گسترش یافته که تازه‌آشنایان این وادی، در حیرت و شگفتی فرو رفته‌اند! (مرادی، جاجرمی، طاهری پور، ۱۳۹۴).

دین در زندگی انسانها آثار زیادی دارد؛ از جمله این آثار می‌توان به عاملی برای حرکت علمی، تقویت عواطف انسانی و ثبات در برابر سختی‌ها اشاره کرد.

استاد شهید مطهری در کتاب انسان و ایمان در مورد آثار نیک ایمان دینی می‌نویسد: یکی از آثار ایمان دینی از نظر بهجت زایی و انبساط آفرینی، خوش بینی است. بدین معنا که آفرینش را هدفدار و هدف را خیر و تکامل معرفی می‌کند.

مذهب و دین می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر بر متغیرهای فردی و اجتماعی دانست و گفت: مذهب یک عامل محرک رو به جلو است. این عملکرد و اثرگذاری مانند عملکرد سرمایه فیزیکی است. از این رو مذهب و دین را سرمایه تلقی می‌کنیم. این سرمایه می‌تواند درون یک فرد یا یک جامعه انباشته شود. این سرمایه قابل کاهش و افزایش است.

سرمایه مذهبی به مجموعه نهادها، عملکردها، تجربه‌ها، اعتقادات، باورها، ارزش‌ها، دانش، قوانین و مقررات، نمادها و واقعیت‌های محیطی فیزیکی و غیر فیزیکی و مانند آن در جامعه می‌گوییم که از وجود مذهب و ایمان مذهبی نشأت گرفته باشد. (عزتی، ۱۳۸۷) با تعریف‌ها و نگاه‌های متعددی که از سرمایه مذهبی وجود دارد، اندیشمندان این حوزه اعتقاد بر این موضوع دارند که سرمایه مذهبی موجب توسعه می‌گردد.

حال با توجه به وجود سرمایه مذهبی و اثرات مثبت آن در جامعه ایران که به واسطه حاکمیت حکومت اسلامی - شیعی با هدف نهادینه سازی ارزش‌های دینی و حرکت به سمت تمدن نوین اسلامی شکل گرفته است، هدف اصلی پژوهش حاضر این است که در ابتدا مفاهیم و مقوله‌های سرمایه مذهبی از طریق روش تحقیق کیفی (گراندد تئوری) و مصاحبه با خبرگان شناخته و سپس بر اساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین آن مقوله‌ها هم دسته و در یک مدل فرایندی_ پارادایمی به طور مفهومی ارائه گردد.

۱- مرور پیشینه‌ها**۱-۱ پیشینه داخلی**

(عزتی، ۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایه مذهبی: ماهیت، عناصر تشکیل و آثار آن» به ارائه مفهوم سرمایه مذهبی می‌پردازد. در این مقاله ابتدا به تفاوت‌های سرمایه مذهبی و سرمایه اجتماعی اشاره می‌کند و سپس تعریفی از سرمایه مذهبی ارائه و عناصر تشکیل دهنده این سرمایه را در دو بعد سرمایه مذهبی فردی و اجتماعی بیان می‌نماید. پس از آن نحوه اثرگذاری این عامل بر توسعه جامعه را تشریح کرده است.

(مهرگان و دلیری، ۸۹) در مقاله‌ای با عنوان سرمایه اجتماعی یا سرمایه مذهبی، کدام یک برای اقتصاد مطلوب‌ترند؟ به بیان و تشریح سرمایه اجتماعی و سرمایه مذهبی پرداخته و دو سرمایه مذکور را در موضوع کارکرد اقتصادی با یکدیگر مقایسه نموده‌اند. نتیجه‌ای که ایشان از این مقایسه گرفته‌اند بیانگر این موضوع است که سرمایه اجتماعی، به عنوان برآیند مشارکت و تعامل انسان‌ها در جامعه می‌تواند تأثیر مثبتی بر فعالیت‌های اقتصادی داشته باشد. اما در پاره‌ای از موارد این سرمایه دارای نقص‌هایی است که این نقیصه را می‌توان با معرفی سرمایه نوینی به نام سرمایه مذهبی بر طرف کرد.

(دموری، طاهری دمنه، کنجکاو منفرد ۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان "واکاوی نقش مذهب شیعی در آفرینش سرمایه اجتماعی" به بررسی نقش نهادهای دینی، به عنوان یکی از منابع خلق سرمایه اجتماعی می‌پردازد. در این پژوهش ۱۲ شاخص برای سنجش سرمایه اجتماعی مطرح شده است. این شاخص‌ها عبارتند از: اعتماد، مشارکت اجتماعی، مشارکت مدنی، همیاری، همکاری، مدارا، احساس امنیت، حمایت اجتماعی، انسجام اجتماعی، احساس اثر گذاری، کارایی ارزش زندگی و وساطت اجتماعی. نتایج این مطالعه با استفاده از آزمون t نشان می‌دهد که سطح کلی سرمایه اجتماعی بین دانشجویان عضو هیئت‌های مذهبی بیشتر می‌باشد.

(مهاجری، ۱۳۹۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان "برآورد اثر سرمایه مذهبی بر رشد اقتصادی استان‌های کشور" با روش پانل دیتا مدل رشدی که در آن سرمایه مذهبی، شاخص دانایی محور، سرمایه انسانی و سرمایه فیزیکی و نیروی کار، به عنوان متغیرهای توضیحی در نظر گرفته شده‌اند را با استفاده از داده‌های ۲۸ استان، طی سال‌های ۸۶-۱۳۹۶، برآورد می‌نماید. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که سرمایه مذهبی بر رشد اقتصادی استان‌های کشور اثر معنادار و مثبت دارد. همچنین از دیگر نتایج این پژوهش به تأیید اثر معنادار و مثبت نسبت سرمایه فیزیکی به نیروی کار، سرمایه انسانی و شاخص اقتصاد دانایی محور بر رشد اقتصادی استان‌ها اشاره کرد.

(پرویزن، ۱۳۹۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان "نقش سرمایه مذهبی افراد در تأثیرپذیری از گفتمان تلویزیونی" به دنبال بررسی چگونگی تأثیر سرمایه دینی بر رمزگشایی افراد از برنامه‌های خبری در کنار متغیرهایی نظیر طبقه اجتماعی، شغل، میزان درآمد و ... می‌باشد. وی از روش تحلیلی نشانه‌شناسی-ساختارگرایانه برای تشریح خوانش مرجح و رمزگشایی مسلط و همچنین روش کیفی بحث گروهی متمرکز برای مطالعه قرائت‌های مخاطبان استفاده نموده است. نتایج این پژوهش در بخش تحلیل قرائت مخاطبان حاکی از آن است که با توجه به درجه مذهبی بودن مخاطبان و دسترسی به گفتمان‌های دیگر (روزنامه، ماهواره و ...) رمزگشایی‌های متفاوتی از اخبار تلویزیونی انجام می‌شود.

(عزتی و شفیعی ۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "برآورد اثر بازار مالی و سرمایه مذهبی بر انفاق در ایران" به بررسی اثر بازار مالی و سرمایه مذهبی بر انفاق با توجه به آموزه‌های اسلامی می‌پردازد. تعداد مساجد و حسینیه‌ها به عنوان نماینده سرمایه مذهبی استفاده شده است.

نتایج مطالعه نشان می‌دهد که تابع انفاق به صورت تابعی است و اندازه بازار مالی، درآمد سرانه استانی، سن، ثروت و سرمایه مذهبی در ایران اثر مثبت بر انفاق دارد.

(عزتو نجفی ۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "اثر سرمایه مذهبی و اقتصاد دانایی محور بر گسترش فعالیت‌های بازار قرض الحسنه در ایران" به بررسی اثر سطح سرمایه مذهبی و اقتصاد دانایی محور بر توسعه فعالیت‌های بازارهای مالی قرض الحسنه در سطح استان‌های کشور می‌پردازد. نتایج این پژوهش حاکی از تأثیر مثبت سرمایه مذهبی (اسلامی)، اندازه اقتصاد دانایی محور و درآمد سرانه استانی بر حجم فعالیت‌های بازار قرض الحسنه می‌باشد.

(شهریاری ۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "اثر سرمایه مذهبی، درآمد و ثروت بر شاخص سلامت" به بررسی اثر سرمایه مذهبی، ثروت، بر امید به زندگی به عنوان شاخصی برای توسعه و سلامت انسانی می‌پردازد.

وی با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی طی سال‌های ۸۶-۱۳۹۶ به بررسی موضوع مورد اشاره برای استان‌های کشور می‌پردازد. نتایج این پژوهش حاکی از این است که سرمایه مذهبی، تولید ناخالص داخلی، ثروت و سن افراد، همگی بر امید به زندگی اثرگذار بوده است.

(محمودیان زمانه ۱۳۹۲) در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان "اثر سرمایه مذهبی بر کاهش فقر در ایران" به تخمین پانل متوازن می‌پردازد. نتایج برآورد مدل حاکی از این است که ارتباط مثبت و معناداری بین کاهش فقر و درآمدهای اختصاصی کمیته امداد وجود دارد. همچنین رابطه مثبت و البته نامعناداری بین کاهش فقر و شاخص LMVH برقرار است.

(خان محمدی و عسگری ۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان تحلیل نظری تاثیر سرمایه مذهبی بر رشد اقتصادی: مطالعه موردی جمهوری اسلامی ایران ۸۰-۹۰ به گردآوری و تحلیل مباحث نظری مربوط به نوع و چگونگی اثرگذاری سرمایه مذهبی بر رشد اقتصادی، عمدتاً از طریق منابع روایی شیعی، قرآن و سنت و اقتصاد متعارف و تلاش برای برقراری ارتباط بین این دو مفهوم پرداخته و یکی از این مشکلات برای برآورد دقیق سرمایه مذهبی را کافی نبودن شاخص‌های مناسب برای برآورد آن در کشور عنوان نموده‌اند و در انتها به این نتیجه رسیده‌اند که رابطه مستقیم و معنی داری بین سرمایه مذهبی و رشد اقتصادی وجود دارد.

(مرادی، جاجرمی، طاهری پور ۹۴) در مقاله‌ای با عنوان بررسی رفتارهای مذهبی بر افزایش سرمایه اجتماعی با بیان و تشریح سرمایه اجتماعی، به بیان خاستگاه و نقش دین در جامعه می‌پردازد و این طور نتیجه می‌گیرد که بر پایه نتایج تحقیق، در جوامع می‌باید دین را به عنوان عاملی انسجام بخش، در جهت تقویت همکاری و همیاری و نیز عاملی اساسی در تقویت اعتماد متقابل بنگرند. در واقع بیان می‌کند که افزایش گرایش‌های مذهبی و اعتقادات ایدئولوژیکی در جامعه، به افزایش سرمایه اجتماعی کمک می‌کند.

(سپهوند، امیری، فخری، امیری، ۹۵) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر سرمایه مذهبی بر رفتار شهروندی، به بررسی تأثیر سرمایه مذهبی بر رفتار شهروندی سازمانی در بین کارکنان سازمان تأمین اجتماعی پرداخته و در انتهای پژوهش به مدیران سازمان تأمین اجتماعی شهر اصفهان توصیه شده است که برای افزایش رفتارهای شهروندی سازمانی در بین کارکنان خود به مسائل دینی توجه بیشتری نمایند. اختصاص بودجه و برنامه ریزی برای گسترش فرهنگ دینی و توجه به شعائر اسلامی، اصول اخلاقی توسط مدیران سازمان و الگو سازی برای کارکنان جهت گسترش اخلاقیات از دیگر پیشنهادات و نتایج این تحقیق به شمار می‌آید.

(ایلچی نژاد و هنر ۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان "سرمایه مذهبی: طبیعت، عناصر شکل‌گیری و اثرات آن" سرمایه مذهبی الهی را موجب بهبود وضعیت اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی می‌داند. و مذهب را در دو بعد سرمایه مذهبی فردی و اجتماعی به عنوان عامل محرک و برانگیزنده توسعه جامعه تلقی کرد. از جمله مسیرهای اثرگذاری سرمایه مذهبی بر رفتارهای اقتصادی، ایجاد وظایف و توصیه‌های اکید برای کار و تلاش بیشتر، هدفمند کردن زندگی، ایجاد نهادهای اقتصادی و اجتماعی مفید برای توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه است.

(عزتی و مزینی ۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان "طراحی ابزاری برای سنجش سرمایه دینی با استفاده از الگوی موقعیت ژنراتور - مطالعه موردی دانشجویان دکتری دانشگاه تربیت مدرس" با توجه به اینکه مهمترین چالش‌های حوزه مطالعات دینی، فقدان ابزار قابل اعتماد برای سنجش است. در آن مقاله سعی شده است با توجه به روش‌های دانشگاهی، برای اندازه‌گیری، تجزیه و تحلیل، ابزاری برای اندازه‌گیری سرمایه دینی ساخته شود. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که دسترسی به منابع سرمایه دینی اجتماعی در مردان، افراد متأهل و دانشجویان علوم انسانی، مدیریت و اقتصاد بیشتر است.

۱-۲ پیشینه خارجی

(سیگل^۱ ۲۰۰۲) در مقاله‌ای با عنوان مزایای درک شده از مقابله مذهبی و معنوی در بزرگسالان مسن که مبتلا به HIV / AIDS به بررسی اعتقادات و رفتارهای مذهبی و معنوی در برخورد با بیماری پرداخته است. در مصاحبه‌هایی که با ۶۳ فرد مسن تر مبتلا به HIV انجام شد. شرکت کنندگان انواع مزایا را از اعتقادات مذهبی و اعمال معنوی خود گزارش داده‌اند، از جمله: (۱) احساسات تسکین دهنده را برمی‌انگیزد. (۲) ایجاد قدرت و توانمندسازی (۳) پذیرش بیماری را آسان و سرزنش خود را کاهش می‌دهد. (۴) حمایت اجتماعی و احساس تعلق ایجاد می‌نماید. (۵) از طریق ارتباط با خدا پشتیبانی معنوی را ارائه می‌دهد. (۶) ترس از مرگ را تسکین می‌دهد.

(میشل بارکر^۲ ۲۰۰۸) در پژوهشی با عنوان "نقش سرمایه دینی در ارتباط دین و توسعه اقتصادی" بر اساس هفت بعد تحقیق اسمارت یک چارچوب نظری ارائه داده است. مفهوم سرمایه دینی به عنوان وسیله‌ای برای بررسی رابطه دین و توسعه اقتصادی است. سرمایه دینی مفهومی است که بیشتر در تبیین تعهد دینی و تغییر سازمانی در سطح فردی و خانگی مورد استفاده قرار گرفته است. (جوانا ماسلکو^۳، کیسی، جنی رز، ۲۰۱۱) در مقاله‌ای با عنوان "سرمایه اجتماعی مذهبی: اندازه‌گیری و سودمندی آن در مطالعه عوامل اجتماعی سلامت" مبحث دینداری به عنوان یک تعیین کننده اجتماعی سلامتی، علی‌رغم شیوع فعالیت‌های مذهبی و برجستگی نهادهای مذهبی در اکثر جوامع، به خوبی درک نشده است در این مقاله به معرفی یک معیار کاری از سرمایه اجتماعی مذهبی پرداخته و ارتباطات اولیه با سرمایه اجتماعی محله و عوامل استرس زا شهری را ارائه داده شد. سرمایه اجتماعی مذهبی به عنوان منابع اجتماعی در دسترس افراد و گروهها از طریق ارتباطات اجتماعی آنها با یک جامعه مذهبی تعریف شد و مشخص شد سرمایه اجتماعی ساختاری نوید بخش برای کمک به روشن شدن تأثیر دین بر سلامت جمعیت است. نتایج بدست آمده از بررسی‌های صورت گرفته از تحقیقات و پژوهش‌ها در مورد سرمایه مذهبی حاکی از آن است که تحقیقی در مورد ارتقای سرمایه مذهبی در ایران شکل نگرفته و قالب پژوهش‌ها مبتنی بر معرفی و یا اثر گذاری این سرمایه بر مؤلفه‌های مختلف است. بنابراین، پژوهش حاضر برای اولین بار به بررسی این موضوع پرداخته و با ارائه مدل پارادایمی ارتقاء سرمایه مذهبی مبتنی بر فرهنگ و نظام مستقر در ایران پرداخته و پژوهش خود را از سایر پژوهش‌ها متمایز نموده است.

۲- روش شناسی پژوهش

۱-۲ روش پژوهش:

دلیل انتخاب این پژوهش به روش کیفی ارائه مدل پارادایمی از سرمایه مذهبی در ایران است. با توجه به اینکه سرمایه مذهبی یک پدیده کیفی است که در رفتار افراد جامعه تجلی پیدا می‌کند و از سوی دیگر، توجه به زمینه و پدیده مورد پژوهش و همچنین داشتن مراحل ساختارمند از دیگر دلایل انتخاب روش داده بنیاد است. از میان رویکردها نیز، رویکرد (اشتراوس و کوربین^۴ ۲۰۰۸) به دلیل ساختارمندی بیشتر، انتخاب گردیده است.

4. Siegel
2. Michelle, Barker
6. Masel ko
7. Strauss&Corbin

موضوع پژوهش مقوله‌های سرمایه مذهبی از دیدگاه خبرگان فرهنگی در ایران است که از طریق مصاحبه به همراه سؤالات کلی آغاز و سپس با سؤالات عمیق‌تری درباره ویژگی‌ها، شرایط، پیامدها و عوامل تأثیر گزار آن، از طریق سؤالات نیمه ساختاریافته به گونه‌ای ب که مصاحبه شونده توانایی جهت دادن به مسیر بحث را داشته باشد، صورت گرفت. زمان تقریبی هر مصاحبه حدود دو ساعت به طول می‌انجامد تا محقق بتواند یافته‌های بدست آمده را با عمق بیشتری احصا نماید. که اغلب در محل کار خبرگان (ادارات، سازمان‌ها و نهاد فرهنگی و دانشگاهی) صورت گرفت.

تحلیل داده‌ها براساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (2008) انجام شده است. که مراحل کلی آن به شرح زیر است:

- ابتدا موضوع پژوهش با خبرگان مطرح و سپس تاریخ مصاحبه تعیین گردید.
- کلیه مصاحبه‌ها با اجازه افراد ضبط و عیناً مکتوب گردید تا امکان تحلیل برای محقق وجود داشته باشد.
- کدگذاری و تحلیل پاراگراف به پاراگراف و خط به خط متن انجام شد که براساس آن کدهای باز شکل گرفتند.
- سپس مفاهیم استخراج و بعد مفاهیم مستخرج شده هم دسته گردید و براساس آن مقوله سازی صورت گرفت. پس از انجام کدگذاری باز در سطح مفهوم و مقوله، در کدگذاری محوری، مقوله‌ها مستخرج شده براساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین، هم دسته گردیدند.

۲-۲ جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش از سه گروه تشکیل شده است. گروه اول، کلیه اساتید دانشگاهی دارای سابقه پژوهشی و مطالعاتی در مورد سرمایه مذهبی بوده‌اند، گروه دوم شامل افراد دارای سابقه کار اجرایی فرهنگی در سطوح بالای مدیریتی کشور و فعالان حوزه فرهنگ و گروه سوم افرادی که در نزد افکار عمومی به عنوان یک سرمایه مذهبی شناخته می‌شدند، یعنی دارای قدرت تأثیر گذاری و جریان سازی در جریان فرهنگ مذهبی کشور بودند.

جدول ۱-۲: مشخصات شرکت کنندگان

تعداد	تحصیلات	تعداد افراد	حوزه کاری
۹ نفر	دکتری	۲	وزارت فرهنگ و ارشاد
۲ نفر	درس خارج	۲	قوه قضائیه
۹ نفر	کارشناسی ارشد	۳	سازمان فرهنگی شهرداری تهران
جمع کل: ۲۰ نفر ترکیب جنسیتی: ۱۹ نفر آقایان ۱ نفر خانم‌ها		۲	سازمان تبلیغات
		۲	ستاد امر به معروف و نهی از منکر
		۳	فعال حوزه فرهنگی
		۳	اساتید دانشگاه
		۳	اساتید حوزه

۳- یافته‌ها (کدگذاری)

۳-۱ کد گذاری باز:

فرآیند تحلیلی داده‌ها با کد گذاری باز آغاز می‌شود کد گذاری باز فرآیندی تحلیلی است که طی آن مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد مربوط به هر مفهوم کشف می‌شوند. (اشتراوس و کوربین ۱۹۹۸). در کد گذاری باز، وقایع مشاهده شده در داده‌ها نامگذاری می‌شوند و بر فهم مشخصه‌هایی تمرکز می‌شود که موجب منحصربه فرد شدن وقایع شده است. در کد گذاری باز، دو فعالیت کلیدی شامل مفهوم سازی و مقوله بندی وجود دارد. (بوشهری، ۱۳۹۵)

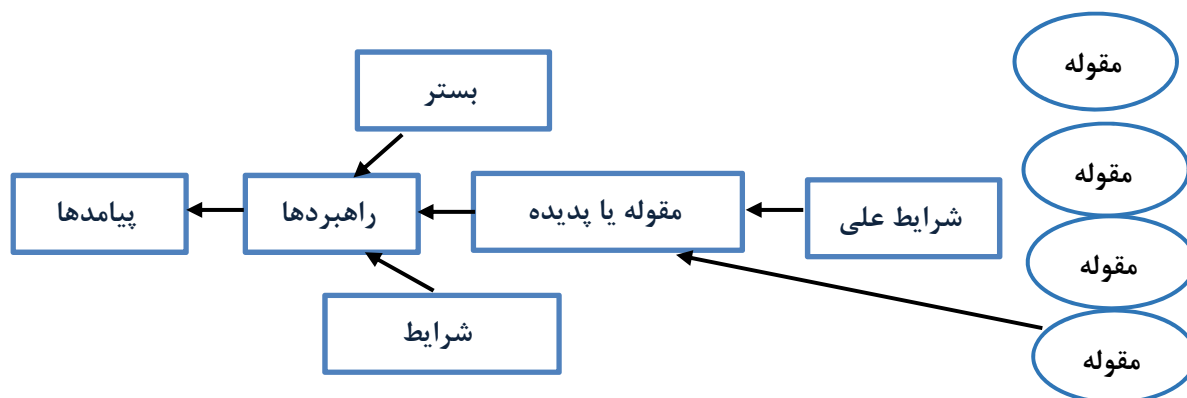
۳-۲ کد گذاری محوری:

هدف از کد گذاری محوری تلفیق داده‌هایی است که در مرحله کد گذاری باز خرد شده‌اند، در کد گذاری محوری، یکی از مقوله‌های کد گذاری باز به عنوان مقوله یا پدیده اصلی انتخاب شده و در مرکز فرآیند قرار می‌گیرد و سپس سایر مقوله‌ها به آن ربط داده می‌شود این مقوله‌های دیگر عبارت‌اند از:

- شرایط علی، زمینه‌ای، مقوله محوری، شرایط مداخله گرف راهبردها، پیامدها
- این مرحله مشتمل بر ترسیم یک نمودار است که «الگوی کدگذاری» نامیده می‌شود. الگوی کدگذاری، روابط فی مابین شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای و مداخله گر و پیامدها را نمایان می‌کند.

شکل ۳-۱ کد گذاری نظریه پردازی داده بنیاد

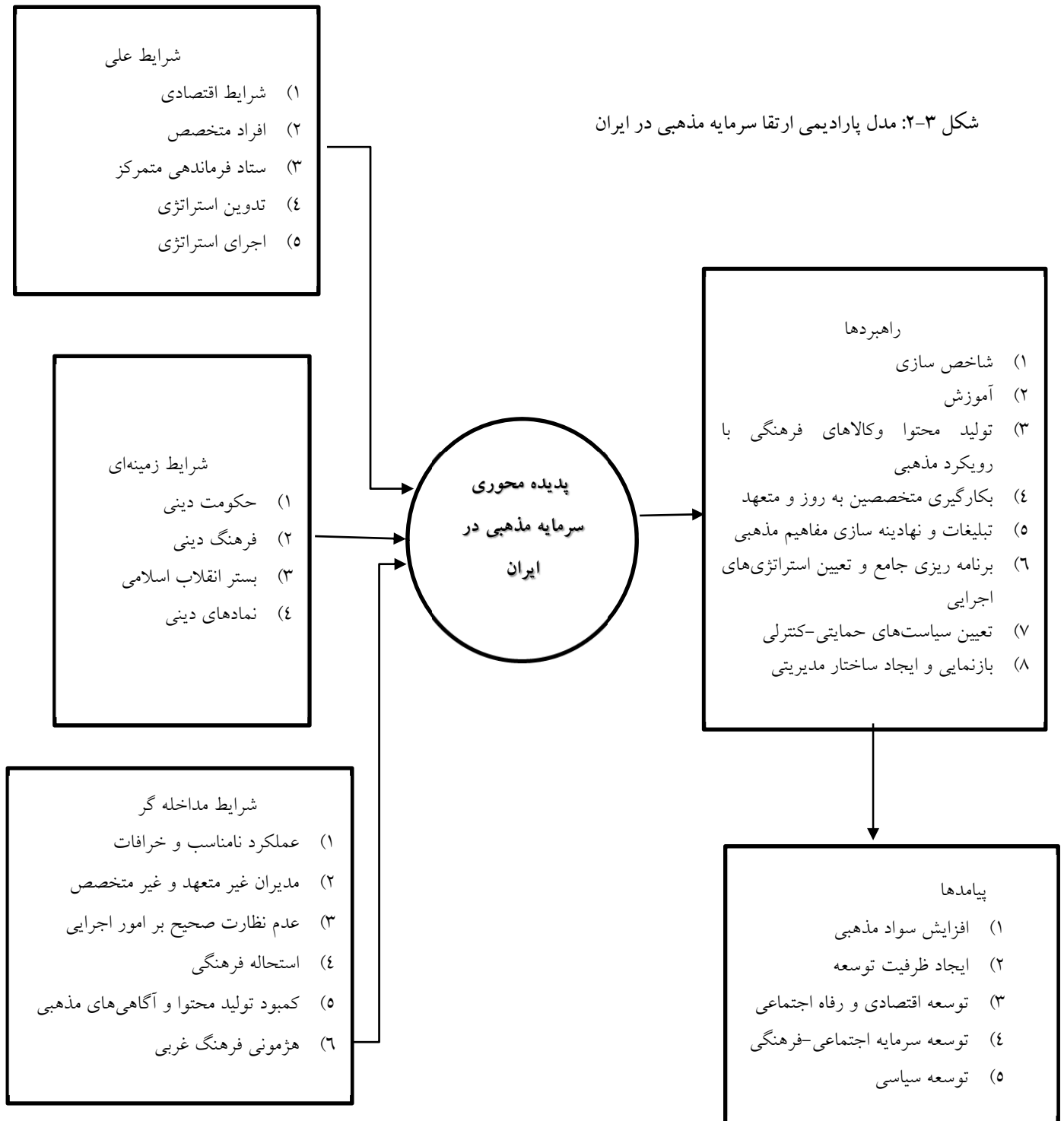
مقوله کد گذاری باز کد گذاری محوری

۳-۳ کد گذاری انتخابی:

کد گذاری انتخابی در نظریه پردازی داده بنیاد عبارت است از فرآیند انتخاب دسته بندی اصلی، مرتبط کردن نظام مند آن با دیگر دسته بندی‌ها، تأیید اعتبار این روابط و تکمیل دسته بندی‌هایی که نیاز به اصلاح و توسعه بیشتری دارند. کد گذاری انتخابی بر اساس نتایج کد گذاری باز و کد گذاری محوری، مرحله اصلی نظریه پردازی است.

شکل ۳-۲: مدل پارادیمی ارتقا سرمایه مذهبی در ایران

۴- روایی و پایایی پرسشنامه‌ها

مفهوم روایی به این سؤال پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه موردنظر را می‌سنجد (خاکی، ۱۳۸۲). پایایی به این موضوع بر می‌گردد که تا چه اندازه می‌توان با تکرار اندازه‌گیری به نتایج یکسان دست یافت. پایایی با اندازه‌گیری مکرر سازه یا متغیر بدست می‌آید. هر چه درجه همبستگی بین امتیازات حاصل از اندازه‌گیری بیشتر باشد مقیاس بیشتری دارد.

محققان کیفی در رابطه با بحث روایی موضع‌گیری‌های مختلفی داشته‌اند، برخی معتقدند که روایی به عنوان یک معیار سنتی کمی هیچ ارتباطی با تحقیق کیفی ندارد و چون فرضیات شناخت‌شناسی و هستی‌شناسی پارادایم‌های کمی و کیفی متفاوت‌اند لذا باید مفهوم روایی نیز در تحقیقات کیفی کنار گذاشته شود.

بر خلاف تحقیقات کمی، در میان تحقیقات کیفی هیچ آزمون استاندارد برای روایی وجود ندارد و غالباً ماهیت تحقیق توسط خود محقق تعیین و جرح و تعدیل می‌شود و حتی ممکن است هیچ فرضیه اولیه‌ای وجود نداشته باشد. برخی محققان (بویژه محققان کیفی) بیان داشته‌اند که روایی صرفاً آزمونی واحد برای فرآیند تحقیق به عنوان یک کل نیست، بلکه می‌توان معیار روایی را با توجه به عقاید محقق به صورت متفاوت برای هر یک از مراحل فرآیند، در صورت نیاز به کار برد (فقیهی، ۱۳۹۵) اما اکثر روش‌شناسان کیفی به جای استفاده از واژگان اعتبار و پایایی که مخصوص روش‌های کمی است از معیار اعتمادپذیری یا قابلیت اعتماد جهت ارزیابی کیفیت پژوهش‌های کیفی استفاده می‌کنند. قابلیت اعتماد، میزانی است که در آن می‌توان به یافته‌های یک پژوهش کیفی متکی بود و به نتایج آن اعتماد کرد (فقیهی، ۱۳۹۵).

این پژوهش از چک لیست کرسول^۵ برای نیل به اعتبار یا روایی پژوهش کیفی بهره برده است. کرسول راهبرد را پیشنهاد می‌کند که البته در انتها تذکر می‌دهد که رعایت دست کم دو راهبرد در هر پژوهش کیفی می‌تواند برای پژوهش اعتباری قابل قبول ایجاد کند. این هشت راهبرد عبارتند از:

۱. درگیری طولانی مدت پژوهشگر با فضای پژوهشی و مشاهدات مداوم او در محیط پژوهش از جمله اعتمادسازی با افراد موضوع پژوهش، فراگیری فرهنگ آن محیط و کنترل بدفهمی‌های ناشی از مداخله‌های پژوهشگر یا مطلعان.
۲. مثلث‌سازی^۶ از طریق گردآوری شواهد از منابع مختلف شامل تئوریهای گوناگون، افراد مختلف، منابع اطلاعاتی متنوع و شیوه‌های گوناگون.
۳. کنترل بیرونی پژوهش از طریق داوری یا گزارش شخص ثالث.
۴. در تحلیل موردی منفی^۷ پژوهشگر فرضیه‌ها را همزمان با پیشرفت پرسوجو در پرتو شواهد ناقص اصلاح می‌کند.
۵. روشنگری پژوهشگر از همان ابتدا در مورد سوگیری‌های احتمالی خود با ذکر تجربیات قبلی. سوگیری‌ها و تمایلاتی که احتمالاً تفسیرها و رویکردهای مطالعه را شکل داده‌اند.
۶. تکنیکی که لینکلن و گوبا آن را حیاتی‌ترین کنترل برای تثبیت اعتبار می‌دانند دریافت نظر شرکت‌کنندگان در پژوهش درباره اعتبار یافته‌ها و تفسیرهاست. برای این کار می‌توان یافته‌ها، تفسیرها و نتایج پژوهش را در گروهی کانونی متشکل از شرکت‌کنندگان در پژوهش مورد قضاوت قرار داد.

5- Crosoul

6 Triangulation

7 Negative case analysis

۷. توضیح مفصل و غنی^۸ خوانندگان را برای قضاوت در مورد قابل انتقال بودن یافته‌ها کمک می‌کند. با این توصیف دقیق، خواننده می‌تواند تصمیم بگیرد آیا می‌تواند داده‌ها، روش‌ها یا یافته‌های ارائه شده در پژوهش را در محیط دیگری به کار گیرد یا خیر.

۸. داوران بیرونی: به نظر لینکلن و گوبا این داور مثل حسابرس مالی است. او از بیرون فضای پژوهش آن را زیر نظر می‌گیرد و مشخص می‌کند که آیا یافته‌ها، تفاسیر و نتایج توسط داده‌ها پشتیبانی می‌شود یا خیر (کرسول، ۱۳۹۱، ص ۷۸۶) همچنین، کرسول معتقد است که اقدامات زیر به افزایش پایایی کمک می‌کند:

۱. یادداشت برداری مفصل و دقیق سرصحنه
 ۲. ضبط صوت با کیفیت برای ثبت دقیق گفته‌ها
 ۳. آوانگاری گفته‌های ضبط شده
 ۴. آوانگاری نکات، مکث‌ها و جزئیاتی که معمولاً جا می‌افتند.
 ۵. کدگذاری ناشناس به کمک کدگذاری که جزء تیم پژوهش نیست.
 ۶. آنالیز داده‌ها به کمک افراد ناشناس و رایانه به طوری که دیدگاه‌های مجریان پژوهش اثری در تحلیل داده نداشته باشد.
 ۷. سیلورمن توافق بین کدگذاران را نیز مفید می‌داند. اگر چند کدگذار کار کدگذاری را انجام دهند لازم است بین آنها توافقی درباره شیوه کار صورت پذیرد.
- یکی از معانی مهم پایایی در پژوهش کیفی این است: ((ثبات پاسخ‌ها با کدگذاری‌های مختلف مجموعه داده‌ها)). (کرسول، ۱۳۹۱، ص ۷۸۷)

۵- بحث و نتیجه گیری:

با بررسی نظام مند ادبیات تحقیق و داده‌های بدست آمده توسط مصاحبه با ۲۰ نفر از خبرگان و اندیشمندان حوزه دین، متخصصان مطرح دانشگاهی و دارای زمینه علمی مرتبط و مسئولین اجرایی فرهنگی کشور در رده‌های مختلف؛ مدل پارادایمی پژوهش برای ارائه الگوی ارتقا سرمایه مذهبی در ایران، با انتخاب پارادایم سرمایه مذهبی ارائه گردید. این مدل تئوریک در طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی طراحی شد. جامعه آماری خبرگان مرتبط با موضوع تحقیق مشخص و بر اساس معیارهای تعیین شده نمونه گیری تئوریک و هدفمندی تا رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرد. مصاحبه‌های انجام شده پس از پیاده سازی به صورت خط به خط مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. سپس با بررسی داده‌های دست اول مفاهیم استخراج و در قالب مقوله‌ها با درجه انتزاع بالاتر دسته بندی شدند. با بررسی مجدد گداهای اولیه، گداهای مشابه و تکراری حذف و پالایش نهایی انجام شد. در نهایت ۲۸۶ گد اولیه در قالب ۶۵ مفهوم و ۲۸ مقوله شناسایی و استخراج شدند. مفاهیم و مقولات شناسایی شده با روش داده بنیاد طی مراحل بعدی (کدگذاری محوری و انتخابی) فرموله بندی و فرآیند تحقق پدیده اصلی را در قالب مدل پارادایمی ارائه، که بیانگر روابط مفهومی طی یک فرآیندی برای تحقق پدیده اصلی "ارتقاء سرمایه مذهبی در ایران" می‌باشد.

⁸ Thick description

۵-۱ شرایط علی:**۵-۱-۱ شرایط اقتصادی:**

دین اسلام فقر و تنگدستی را جز یکی از مصیبت‌های بزرگ از جمله بلای بشری که تا سر حد نابودی آن تأثیر دارد، معرفی نموده و ریشه کنی آن را جز اصلی‌ترین اهداف معرفی نموده است. مشکلات اقتصادی و شرایط نامطلوب آن می‌تواند آثار زیانباری را بر جامعه اسلامی تحمیل کند و مانند یک غده سرطانی منتج به نابودی و مرگ یک جامعه گردد. خداوند متعال نیز در آیه ۱۶ سوره فجر یکی از آثار فقر و تهیدستی را تغییر فضای تفکری بشر از مسیر درست معرفی می‌نماید؛ زیرا فقر زمینه ساز بدگمانی به خداوند و لب‌گشودن به اعتراض و گلایه به اوست. بنابراین فقر باعث می‌شود مردم روزی خود را به غیر از رازق اصلی طلب کنند و این گمان می‌تواند در بین افراد جامعه حاصل گردد که دیگران می‌توانند روزی او را بدهند و این باور باعث ایجاد ضعف در اعقادات است.

بنابراین در جامعه اسلامی که حکومت مستقر بر مبنای ارزش‌های اسلامی بنا نهاده شده است شرایط نامطلوب اقتصادی اعم از تورم، ناعدالتی در توزیع ثروت و پائین بودن شاخص‌های رشد و توسعه اقتصادی باعث پایین آمدن رشد و یا حتی از بین رفتن و بالعکس آن باعث افزایش میزان سرمایه مذهبی در جامعه می‌گردد.

۵-۱-۲ افراد متخصص:

داشتن تخصص بدین معناست که فرد متخصص می‌تواند با داشتن مهارت و دانش خاص که متمایز از دیگران است، نیازها و مشکلات را به خوبی شناخته و مشخص نماید. سپس برای رفع آن، با توجه به سبقه علمی و تجربه عملی در کار اجرایی در همان زمینه خاص می‌تواند با استفاده از ظرفیت‌های در دسترس به عنوان یک ابزار و یا خلق ابزار جدید، به سمت ارتقاء وضع موجود گام بردارد.

در زمینه کار فرهنگی و اجرای آن در نظام جمهوری اسلامی ایران، وجود افراد متخصص به معنای فوق، بر مسند امور به عنوان مدیران عالی و میانی و یا تولید کنندگان کالاهای فرهنگی، که دارای تخصص در دو بعد هنر و یا دین هستند می‌تواند اثربخشی مناسبی را ایجاد نمایند زیرا در زمینه ارتقا سرمایه مذهبی ما به افرادی نیاز داریم که فرهنگ، هنر، دین و اهداف انقلاب را خوب بشناسند.

۵-۱-۳ ستاد فرماندهی متمرکز:

تعداد زیاد سازمان‌های فرهنگی، نبود تمایزهای ماموریتی میان آنها، تداخل و موازی کاری در فعالیت‌ها، عدم تقسیم کار مناسب، کمبود هماهنگی کلی (دو و چند سویه) در سیاست گذاری، اجرا و نبود یک ستاد فرماندهی مرکزی قدرتمند و مؤثر یا به عبارتی فقدان مدیریت واحد می‌تواند باعث بروز تداخل‌های ماموریتی و ظهور نتایج نامطلوب گردد. اما در صورت ایجاد و یا احیای ستاد مرکزی می‌توان نتایج مطلوبی را بدست آورد.

۵-۱-۴ تدوین استراتژی

استراتژی راهی است که رسیدن به هدف را تضمین نموده و جهت گیری سازمانی را برای بکارگیری توانمندی‌ها و بهره گیری از فرصت‌ها فراهم می‌سازد. در نظام جمهوری اسلامی علی‌رغم وجود چشم اندازهای مناسب بعضاً دچار فقدان و یا ضعف در تعیین

استراتژی‌ها هستیم که می‌تواند هدف اصلی و چشم انداز نظام جمهوری اسلامی را با اختلال و یا عدم موفقیت در ارتقاء سرمایه مذهبی در دراز مدت و کوتاه مدت روبه رو نماید.

۵-۱-۵ اجرای استراتژی

اجرای استراتژی فرآیندی است که طی آن استراتژی‌ها و سیاست‌ها، در تمام مراحل برنامه ریزی، بودجه بندی و تدوین رویه‌ها مورد توجه قرار گرفته و اعمال می‌شوند که شامل: تعیین اهداف کوتاه مدت، تدوین خط مشی‌ها، رویه‌ها، بکارگیری افراد متخصص، متعهد و توانمند، ایجاد انگیزش در بین مجریان، تخصیص منابع لازم برای اجرا، ایجاد ساختار سازمانی اثربخش، توسعه سیستم‌های اطلاعاتی است. در اجرای استراتژی‌های فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران، در صورت توجه به شرایط اجرای استراتژی می‌توان شاهد ارتقاء سرمایه مذهبی بود.

۵-۲-۱ شرایط زمینه‌ای

۵-۲-۱-۲ حکومت دینی:

حکومت دینی در اسلام، حکومتی است، که تمامی عرصه‌های حکومتی براساس آموزه‌های دین اسلام شکل گرفته باشد و از جمله در رأس حاکمیت باید شخص دین دار و دین شناس به معنای خاص آن قرار داشته باشد. بنابراین با توجه به استقرار حکومت دینی در ایران بستری ایجاد شده تا نوع نگرش به دین، دینداری، مفاهیم دینی، روابط اجتماعی، کنش‌ها و واکنش‌های فردی، اجتماعی، وضعیت دین و از این قبیل همگی به سمت رشد و تعالی حرکت نمایند.

۵-۲-۲ فرهنگ دینی:

فرهنگ دینی اسلامی، مجموع عقاید، باورها، ارزش‌ها، آداب و رسوم، الگوها، روش، شیوه‌های عمل متخذ از قرآن کریم و سنت معصومین علیهم السلام است. این مجموعه معیار ارزیابی فرهنگی هر یک از جوامع اسلامی است. فرهنگ هر یک از افراد و جوامعی که دین رسمی آنها اسلام است، در صورتی اسلامی قلمداد می‌شود که همواره عناصر مذکور در این تعریف بر تمام روابط چهارگانه‌ی ایشان با خدا، خود، طبیعت و جامعه حاکم باشد. در ایران سالیان متمادی است که فرهنگ اسلامی تشیع در بین مردمان وجود دارد این فرهنگ قالب، زمینه‌ای برای رشد، تعالی معنوی و ارتقاء سرمایه مذهبی است

۵-۲-۳ بستر انقلاب اسلامی:

سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی متخذ از جهان بینی، انسان شناسی مبتنی بر مبانی و مفاهیم اسلامی است. اندیشه‌ها، دیدگاه‌ها، فتاوی حضرت امام خمینی (رضوان الله تعالی علیه) بعنوان بهترین شاخص و معرف اسلام ناب محمدی (صل الله علیه و آله) و تمیز آن از انواع و اشکال مختلف اسلام نمایی در داخل و خارج کشور، برسیاست فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران حاکم است. بنابر این اهداف انقلاب اسلامی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی، بستری را جهت برنامه ریزی، تدوین، اجرای انواع استراتژی‌های مختلف محیا نموده است مانند معنا بخشی به انواع رویدادهای سیاسی و اجتماعی، تا جامعه بتواند در جهت ارتقاء سرمایه مذهبی حرکت نماید.

۴-۲-۵ نمادهای دینی:

در اندیشه گیرتر نماد چیزی است که می‌تواند به جای چیز دیگری بنشیند و آن را بازنمود یا بیان کند و یا می‌تواند به عنوان نوعی نمودار یا راهنمای آنچه که باید انجام گیرد، عمل کند. نمادهای مذهبی یا دینی موقعیت ما را در جهان بیان می‌کنند و به این موقعیت شکل می‌بخشند.

نمادها در یک فرآیند نسبتاً طولانی به صورت نظامی از معانی و رویه‌های فرهنگی تجلی یافته و به مثابه بستری مناسب جهت انتقال، تداوم و توسعه دانش‌ها و تجارب بشری عمل می‌کنند.

مفهوم دیگری که با نماد ارتباط تنگاتنگی دارد مفهوم معناست. معنا از طریق علایم و نشانه‌های نمادین که ابزارهای حامل آن هستند، منتقل می‌شود.

در ایران با توجه به استقرار حکومت و فرهنگ تنیده شده با دین، ظهور و بروز نمادهای دینی وجود داشته و بعد از انقلاب نیز این نمادها گسترش و توسعه پیدا نموده که نشأت گرفته از مضامین دینی است.

۳-۵ راهبردها**۱-۳-۵ شاخص سازی**

شاخص، صفتی در یک پدیده است که می‌توان براساس تغییرات آن، موقعیت پدیده را از پدیده‌های دیگر متمایز کرد و نسبت به هدف مرتبط با آن پدیده، سنجشی را صورت داد.

در تعیین شاخص‌ها در زمینه سرمایه مذهبی می‌بایست شاخص‌های کیفی را در کنار شاخص‌های کمی لحاظ نمود. تعیین شاخص‌ها می‌بایست برگرفته از تعریف دقیق سرمایه مذهبی صورت گیرد. سپس با ابزار مناسب وضعیت فعلی را شناسایی و بعد از سرمایه گذاری بازخورد به وجود آمده را مورد سنجش قرار داد. تنها با وجود شاخص کمی و عدم کیفیت سنجی، نمی‌توان به هدف نهایی یعنی ارتقای سرمایه مذهبی رسید. لذا سنجش مذهبی بودن رویدادهای سیاسی و اجتماعی، وضعیت دینداری، میزان رشد و کاهش آن در بین مردم قبل و بعد از انقلاب مستلزم دارا بودن شاخص‌های کیفی و سنجش آن با ابزار مناسب است.

۲-۳-۵ بازنمایی و ایجاد ساختار مدیریتی

در نظام جمهوری اسلامی، سازمان‌های مختلف با ساختار و وظایف متنوع در زمینه تحقق اهداف فرهنگی نظام وجود دارد. مانند شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با توجه به عملکرد این سازمان‌ها و نهادها می‌بایست ابتدا وضعیت فعلی و عملکرد آن‌ها مورد ارزیابی دقیق و موشکافانه توسط متخصصین امر قرار گیرد تا میزان موفقیت و یا عدم آن که با عنوان شناسایی وضع موجود یاد می‌شود، مشخص گردد. سپس برنامه‌های موفق با قوت و قدرت بیشتری نسبت به قبل انجام و برای برطرف نمودن نقاط ضعف در صورت نیاز به ایجاد ساختار جدید، این ساختارها ایجاد گردد.

۳-۳-۵ آموزش

آموزش بسیار پراهمیت و مؤثر، در راستای ایجاد یادگیری در یادگیرندگان با اهداف از پیش تعیین شده است. آموزش مفاهیم مذهبی باید در سنین پایین شروع گردد تا بتواند افراد جامعه را در آینده با درک و فهم بالایی ارزش‌های دینی تربیت نمود. اما این

نکته حائز اهمیت است که، آموزش باید با روش‌ها، ابزارهای نوین، با محتوای جذاب و متفاوت نسبت به هر دوره و با ملاحظه فرصت‌ها و تهدیدات، برای همه سنین صورت گیرد.

۵-۳-۴ تولید محتوا و کالاهای فرهنگی با رویکرد مذهبی

تولید محتوای فرهنگی نشأت گرفته از ارزش‌های دینی ظرافت و دغدغه مندی خاصی می‌طلبد. صرف وجود الگوبردای مستقیم از کالاهای فرهنگی مشابه در دیگر جوامع فرهنگی بدون اعمال خلاقیت، الگو برداری گزیده بردارانه، تولیدات عوام‌گرایانه، تولیدات مستقیم برگرفته از فضای سنتی و واقعی، مثلاً مراسمات مذهبی که خود متعلق به شرایط و اقتضائات خاص زمان ظهور خود بوده، تولیدات کم عمق و بی هدف و تولید کالاهای فرهنگی توسط افرادی که خود عاری از تفکر و اندیشه مذهبی هستند، به عنوان تولیدات فرهنگی، نمی‌تواند در لایه‌های عمیق جامعه اثر گذارد. بنابراین باید نوع نگرش به تولیدات جهت ایجاد عمق و اثر بخشی در جامعه، به صورت دقیق مورد توجه قرار گیرد تا تولیدات صورت گرفته بتوانند علاوه بر لایه‌های بیرون، لایه‌های درونی مخاطبین خود را در جامعه به سمت کسب معارف دینی سوق دهد.

۵-۳-۵ برنامه ریزی جامع و تعیین استراتژی اجرایی

برنامه ریزی جامع، چارچوب و اساسی است که عملیات و برنامه‌های جزئی را نیز در بر گرفته، ضمن ایجاد هماهنگی بین اعضا به عملکرد آن‌ها نیز هدف می‌دهد. در برنامه ریزی با رویکرد فرهنگی جهت ارتقاء سرمایه مذهبی باید نوع برنامه‌ها و استراتژی‌های طوری تعریف شود که به صورت مستمر، ضمن در نظر گرفتن همه ابعاد فرهنگی حاکم در جامعه، ارائه فرصت و اختیار عمل، صورت پذیرد. برای هر کاری در هر شکل و شمایلی پیوست فرهنگی تعریف شود، از تمامی ابزارهای موجود به نحو صحیح استفاده شود، تا بتوان با جامعیت کامل به سمت اهداف ارتقای سرمایه مذهبی در جامعه گام نهاد.

۵-۳-۶ بکارگیری متخصصین به روز و متعهد

در زمینه اجرای کار فرهنگی در هر زمینه‌ای باید از افرادی استفاده شود که علی‌رغم داشتن تخصص به روز و فهم بالا در زمینه فرهنگ و دین، دارای تعهد و علاقه به اهداف نظام انقلاب اسلامی ایران نیز باشند. که این خود مستلزم آن است افراد مسئول که مسئولین اجرایی را انتخاب می‌کنند نیز دارای همین تفکر باشند...

۵-۳-۷ تبلیغات و نهادینه سازی مفاهیم مذهبی

تبلیغات رویکردها و فنون متفاوتی را همراه با ابزارهای مختلف در اختیار متصدیان امر فرهنگ در کشور قرار داده است. افراد متخصص در این زمینه می‌توانند نوعی از تبلیغات را طراحی کنند که از فنون به روز به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم، در قالب آثار هنری و از این قبیل استفاده و بتواند مفاهیم صحیح دینی، از قبیل کارآمدی دین در عرصه زندگی، رفتار مبتنی بر دین در همه امور زندگی را در بین افراد جامعه تقویت و مفاهیم نادرست شکل گرفته، مانند شخصی سازی دین، ملاک‌های اشتباه ارزیابی و کارآمدی دین و از این قبیل را تغییر و در نهایت رفتارهای افراد در جامعه را تغییر و شکل دهد.

۵-۳-۸ تعیین سیاست‌های حمایتی-کنترلی

هنگامی که یک استراتژی خاص تدوین و اجرا می‌شود برای مجریان و تدوین کنندگان مهم است که بدانند، آیا هدف مورد نظر محقق شده است یا خیر؟ زیرا اطلاعات مربوط به موفقیت و یا عدم موفقیت، امکان ارزیابی و اثر بخشی برنامه‌ها را فراهم و باعث بهبود عملکرد در آینده می‌شود. بنابراین باید سیاست‌های کنترل و ارزیابی به صورت موازی و متوالی در حین اجرا و پس از اجرا قبل از تدوین استراتژی طراحی گردد.

۵-۴ پیامدها

۵-۴-۱ افزایش سواد مذهبی

از نظر یونسکو، توانایی ایجاد تغییر، ملاک با سواد قرار گرفته است یعنی شخصی با سواد تلقی می‌شود که بتواند با استفاده از خواننده‌ها و آموخته‌های خود، تغییری در زندگی خود ایجاد کند. افزایش میزان سرمایه مذهبی در میان افراد جامعه، باعث ایجاد درک عمیق از اطلاعات مذهبی و تبدیل آن به دانش مذهبی شده، که باعث تغییر، شکل‌گیری و یا ثبات رفتار افراد در جامعه می‌گردد. در واقع جامعه به سمت معنای حقیقی دین حرکت و رفتارهای مذهبی افراد در جامعه با عمق و اثر گذاری بیشتری صورت می‌گیرد. انحرافات دینی و خرافات کمتر شده و باعث افزایش هوش معنوی در جامعه می‌گردد.

۵-۴-۲ ایجاد ظرفیت توسعه

سرمایه مذهبی باعث ایجاد تغییر در نگاه و رویکرد تک تک افراد جامعه نسبت به کلیه مسائل از دید دین اسلام و مذهب تشیع می‌گردد. هنگامی که در جامعه بتوانیم معنای حقیقی آیه یازدهم سوره قرآن کریم: (إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ) یعنی خداوند سرنوشت قومی را تغییر نمی‌دهد تا آن‌ها وضع خود را تغییر دهند) را که جز معارف دینی است نهادینه سازیم آن‌گاه باعث تغییر رفتار افراد و زمینه رشد و توسعه را در جامعه ایجاد می‌شویم. در واقع سرمایه مذهبی باعث معنا بخشی به کلیه رفتارهای افراد، می‌شود.

۵-۴-۳ توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی

سرمایه مذهبی با ویژگی‌هایی که دارد باعث بهبود و توزیع عادلانه ثروت در جامعه، افزایش رشد اقتصادی، افزایش شفافیت بازارها و گسترش اطلاعات صحیح و مفید، کاهش هزینه مبادلات در جامعه، استقرار سلامت اقتصادی از لحاظ جرائم اقتصادی به عنوان مختلف، تغییر در رویکردهای مصرفی، افزایش رفاه اقتصادی و اجتماعی، کاهش فقر در جامعه، ایجاد امنیت شغلی، ایجاد رضایتمندی در جامعه خواهد شد.

۵-۴-۴ توسعه سرمایه اجتماعی-فرهنگی

سرمایه مذهبی با ویژگی‌های منحصر خود می‌تواند با تولید گفتار و گفت‌وگو، به کارکردهای سرمایه اجتماعی معنا و مفهوم جدیدی ببخشد. مانند امکان التیام بخشی به رویدادهای اجتماعی که ممکن است در یک فرهنگ به عنوان یک چالش مطرح شود اما در

فرهنگ دینی این سرمایه باعث ایجاد التیام می‌شود؛ مانند کشته و شهید. با افزایش میزان سرمایه مذهبی در جامعه و نهادینه شدن ارزش‌های مذهبی در افکار و رفتار، رذائل روند کاهشی و فضائل به سمت رشد و توسعه اجتماعی و فرهنگی حرکت و باعث اعتلا فرهنگی، اجتماعی و تغییر و تحول در رفتار افراد و امنیت جامعه می‌گردد.

۵-۴-۵ توسعه سیاسی

امام خمینی (ره) توسعه سیاسی را به مفهومی که به مردم، نقش فعال و مؤثری در تعیین سرنوشت سیاسی - اجتماعی، داده می‌شود بیان نموده است. ایشان بر آزادی که پیش فرض مهم دموکراسی و زمینه‌ساز استقرار و تداوم مردمی بودن و مردمی ماندن حکومت است و همچنین ایجاد برابری در جامعه نیز تأکید دارد.

با نهادینه شدن ارزش‌های مذهبی در جامعه به معنای افزایش سرمایه مذهبی، توسعه سیاسی با محوریت دین باعث تبلور و افزایش اصول توسعه سیاسی در بین افراد جامعه می‌شود و مذهب به روابط سیاسی حاکم در جامعه معنا و مفهوم جدیدی می‌دهد. به عنوان نمونه رابطه دولت و مردم می‌شود رابطه امام و امت، ایستادگی در مقابل ابرقدرت‌ها می‌شود ایستادگی مستضعفین در مقابل مستکبرین که در نظام سویالیستی می‌شود مقابله با امپریالیسم و سرمایه داری.

۵-۵ شرایط مداخله گر

۱-۵-۵ عملکرد نامناسب و خرافات

در جامعه بعضی از رفتارهای خشک و متعصبانه، عدم توجه به نوع نگاه جامعه به افراد دیندار و حاکمیت حکومت دینی و میزان انتظار از مسئولین توسط مردم، کج سلیقگی در اجرای قانون، اصرار نابجا در انجام بعضی از امور دینی و وجود خرافات به عنوان عقیده و کاری که بی‌پایه و بدون پشتوانه عقل و نقل باشد، باعث کاهش میزان سرمایه مذهبی شده است.

۲-۵-۵ مدیران غیر متعهد و غیر متخصص

در نظام جمهوری اسلامی ایران که مبنا و هدفش، حرکت به سوی معرفت دینی است بعضاً شاهد وجود افرادی در مسئولیت‌های اجرایی فرهنگی و یا دیگر مسئولیت‌ها هستیم که در وظیفه‌ای که بر عهده دارند تخصص لازم را نداشته و یا علی‌رغم داشتن تخصص، تعهدی به مبانی فکری اسلام شیعی ندارند. کسی که مبنای فکری‌اش از اندیشه‌های غربی و یا دیگر تفکرات لبریز است نمی‌تواند با تولید و انتشار کالاهای فرهنگی مضامین مذهبی را در آن بگنجانند و بعضاً در عمل عکس این موضوع نیز اتفاق می‌افتد.

۳-۵-۵ عدم نظارت صحیح بر امور اجرایی

در زمینه تولیدات فرهنگی و امور اجرایی از آنجا که کار فرهنگی ابزارهای سنجش و ارزیابی متفاوتی را می‌طلبد و مانند دیگر علوم از قبیل علوم تجربی و ... نیست، همواره دچار کم و کاست‌هایی هستیم.

۴-۵-۵ استحاله فرهنگی

در زمینه فرهنگی و هنری، در تربیت مدیران فرهنگی و هنرمند دچار یک پدیده‌ای هستیم به نام استحاله، به معنای تغییر و دگرگونی، در واقع فضای قالب فرهنگی و هنری در کشور از تفکرات دینی فاصله دارد و عملاً تولید کنندگان، مدرسان و از این

قبیل افراد حاضر در عرصه، که دارای سابقه طولانی مدتی نیز هستند، معمولاً تحت تأثیر ارزش‌های قالب دیگر فرهنگ‌های مبدع آن هنر هستند. بنابراین افراد دیگر نیز علی‌رغم دارا بودن تفکرات مذهبی هنگامی که در این عرصه حضور پیدا می‌کنند دچار استحاله و تغییرات بنیادین در تفکرات و ارزش‌های مذهبی می‌گردند.

۵-۵-۵ کمبود تولید محتوا و آگاهی‌های مذهبی

در نظام جمهوری اسلامی دچار فقدان و یا کمبود شدید کالاهای فرهنگی با مضامین مذهبی که از روش و راه و رسم علمی در جهت ارتقای سطح باورهای دینی عمل نماید، هستیم. علی‌رغم وجود تولیدات انبوه کالاهای فرهنگی، این تولیدات یا دچار فقدان مضامین مذهبی و دینی است و اگر هم تولیداتی با مضامین دینی صورت گرفته دچار نقص در شیوه و روش بوده و از لحاظ کیفی در سطح نازلی قرار دارد. در اینجا هم می‌توان به فقدان کمبود افراد متخصص از دید این پژوهش اشاره نمود.

۶-۵-۵ هژمونی فرهنگ غربی^۹

در مسیر رشد و بالندگی نظام جمهوری اسلامی با حاکمیت ارزش‌های دینی، فرهنگ غرب با دارا بودن ابزار متنوع و با قرار گرفتن در طبقه قدرت، دست از فعالیت خود برنداشته و به دنبال تسط فرهنگ خود بر فرهنگ دیگر جوامع آن هم بدون اعمال زور است. تا بتواند تمامی ارزش‌ها، باورها، اعتقادات و سبک زندگی افراد جامعه را به سوی مبانی فکری و اعتقادی خود با رضایتمندی جامعه هدف، جهت ایجاد وابستگی زبانی، فرهنگی، هنری و ... رهنمون سازد و از هیچ تلاشی نیز دریغ نمی‌نماید. در ایران نیز این هدف عمدتاً در جهت مقاصد سیاسی انجام می‌گیرد. عملکرد رسانه‌های خارجی در وارونه و یا بیش از اندازه بزرگ نشان دادن مشکلات فرهنگی و دینی جامعه ایران و معرفی فرهنگ خود به عنوان جایگزین از طریق شبکه‌های اجتماعی و تحریم و مسائلی است که همواره نظام جمهوری اسلامی ایران با آن مواجه است و همواره در مسیر نهادهای سازی فرهنگ دینی در کشور دخیل بوده است. در نتیجه اگر راهبردها با مد نظر قرار دادن شرایط مداخله گر به صورت صحیح اجرا شوند، باعث ایجاد توسعه در ابعاد مختلف اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و از این قبیل می‌گردد.

منابع:

- اشتراوس انسلم و کوربین جولیت (۱۳۸۵). اصول و روش تحقیق کیفی نظریه‌مبنایی و شیوه‌ها (بیوک محمدی مترجم)، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ایلچی نژاد محمد، هنر فرشاد، هنر فرهاد. (۱۳۹۸). سرمایه مذهبی: طبیعت، عناصر شکل‌گیری و اثرات آن. چهارمین کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی.
- بوشهری سنگی زاد بابک (۱۳۹۵). ارزیابی تطبیقی وفاداری به مقصد گردشگری مبتنی بر گراند تئوری (رساله کارشناسی ارشد دانشگاه خلیج فارس بوشهر).
- پرویز مرتضی، وریج کاظمی عباس (۱۳۹۱). نقش سرمایه مذهبی افراد در تأثیرپذیری از گفتمان تلویزیونی (رساله کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم اسلامی، دانشگاه کردستان).

^۹ Cultural hegemony

خان محمدی محسن، عسگری محمد مهدی (۱۳۹۳). تحلیل نظری تاثیر سرمایه مذهبی بر رشد اقتصادی: مطالعه موردی جمهوری اسلامی ایران (رساله کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصادی، دانشگاه خوارزمی).

دموری داریوش، طاهری دمنه محسن، کنجکاومنفرد امیررضا (۱۳۸۹). واکاوی نقش مذهب شیعی در آفرینش سرمایه اجتماعی، مطالعات ملی دوره ۱۱.

سپهوند رضا، امیری زینب، فرخی مجتبی، امیری یداله (۱۳۹۵). تأثیر سرمایه مذهبی بر رفتار شهروندی. فصلنامه تخصصی پژوهش‌های مدیریت در ایران.

شهریاری لیلا، (۱۳۹۱). اثر سرمایه مذهبی، درآمد و ثروت بر شاخص سلامت، همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی دوره ۷.

عزتی مرتضی (۱۳۸۷). سرمایه مذهبی و عناصر تشکیل و آثار آن. همایش اقتصاد اسلامی و توسعه، مشهد دانشگاه فردوسی مشهد دانشکده علوم اداری و اقتصادی.

عزتی مرتضی، شفیعی علی (تابستان ۱۳۹۱). برآورد اثر بازار مالی و سرمایه مذهبی بر انفاق در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال دوازدهم، شماره ۴۶، ۶۳-۹۲.

عزتی مرتضی، نجفی محدثه (تابستان ۱۳۹۱). اثر سرمایه مذهبی و اقتصاد دانایی محور بر گسترش فعالیت‌های بازار قرض الحسنه در ایران، همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی دوره ۷.

کرسول جان دبلیو (۱۳۹۱). طرح پژوهش: رویکردهای کیفی، کمی و ترکیبی، (علیرضا کیامنش و مریم دانای طوسی، مترجمان)، انتشارات جهاد دانشگاهی.

مرادی، جاجرمی، طاهری پور، (۱۳۹۴). بررسی تأثیر رفتارهای مذهبی بر افزایش سرمایه اجتماعی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی.

محمودیان مهرداد، عزتی مرتضی. (۱۳۹۲). اثر سرمایه مذهبی بر کاهش فقر در ایران. (رساله کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصادی، دانشگاه اقتصاد).

مهرگان نادر و دلیری حسن (۱۳۸۹). سرمایه اجتماعی یا سرمایه مذهبی، کدام یک برای اقتصاد مطلوب‌ترند؟، فصلنامه تخصصی معرفت اقتصادی

مهاجری مهدی، حسینی نصب ابراهیم (۱۳۹۱). برآورد اثر سرمایه مذهبی بر رشد اقتصادی استان‌های کشور (رساله کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس).

Barker, Michelle (2008) The role of religious capital in relating religion and economic development. Third Sector Review, 14 (1). pp. 1-8.

Ezari M& MozayaniA.h (2016) " Designing an Instrument for Measuring Religious Capital Using the Position Generator Model -A Case Study of PhD students of TarbiatModarres University", International Journal of Humanities and Social Science Vol. 6, No. 11:245-258

Maselko Joanna & Hughes Cayce ,& Cheney Rose Soc Sci Med. 2011 Sep; 73(5): 759-767.

Siegel k, Schrimshaw E (2002). The Perceived Benefits of religious and spiritual coping among older adults living with HIV/AIDS. Journal for the Scientific Study of Religion.41(1):91-102

Presenting a model for promoting religious capital in Iran based on the data method of the foundation

Hamed Shayan¹, Mohsen Ameri Shahrabi², Ismail Kaousi³

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research Article</p> <p>eISSN: 2008-9775 pISSN: 2783-4565</p> <p>Keywords:</p>	<p>Since religion is of special importance in human life as a significant source of human behavior, it has been able to attract the attention of many scientists in various fields as one of the fundamental factors of development and extensive research on it. Will happen. The accumulation of religious awareness, beliefs and knowledge in individuals creates a capacity that is referred to as religious capital. Considering that in Iran, the system of the Islamic Republic has been formed on the basis of religious values (Islam-Shiite) and with the aim of achieving Islamic civilization. In fact, it seeks to create and strengthen religious capital in society Looking at the performance of Iran over the past four decades, we have seen the growth and decline of this capital in various fields, which indicates the existence of issues that need to be scientifically researched. The main problem of this research is to provide a model for promoting religious capital in Iran according to local and cultural conditions. This research is based on a systematic review of the research literature and the obtained data, through interviews with 20 experts, thinkers in the field of religion, academic experts and cultural executives in different categories, using snowball method and identification and extraction 286 The initial code is presented in the form of 65 concepts and 28 categories, using the Foundation's data method in the form of a paradigmatic model of promoting religious capital in Iran, including causal, intervening, contextual, strategies, and consequences.</p>

1-Doctorate in Cultural Management and Planning, Islamic Azad University, North Tehran Branch; hamedshayan128@gmail.com

2-Assistant Professor of Management, Naraq Unit, Islamic Azad University and Director of Comparative Cultural Studies Research Group, Intercultural Studies Research Institute, Islamic Azad University Ameri@iau.ac.ir

3-Full Professor of Cultural Management and Planning, Islamic Azad University, North Tehran Branch: ekavousy@gmail.com